בסייעתא דשמיא

אז ישיר

פרשת תולדות
◆
תשפ"ז
◆
גליון 6

◆ שיחותיו של הגה"צ **רבי אשר זעליג הכהן רובינשטיין זצ"ל** ראש ישיבת תורת שמחה ◆

"ויעתר - ויעתר לו ה'"

יסודות חשובים ונחוצים לחיינו, למען ייטב לנו בזה ובבא, נוכל ללמוד מעיון בפרשה.

כח התפלה

תחילת הפרשה עוסקת בתפלתם של יצחק ורבקה לזכות לבנים: "וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ, כִּי עֲקָרָה הִוא", זה עומד בזווית זו ומתפלל, וזו עומדת בזווית זו ומתפללת. "וַיֵּעָתֶר לוֹ ה' וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ" (כה כא).

הרחבה בדבר מצאנו בתרגום יונתן בן עוזיאל: "ואזל יצחק לטווור פולחנא, אתר דכפתיה אבוי, והפך יצחק בצלותיה דעתיה דקוב"ה ממה דגזר על אנתתיה, ארום עקרא הות גביה עשרין ותרתין שנין, ואתהפיך בגיניה דעתיה דקוב"ה ממה דגזר עליה, דאף הוא הוה עקר, ואתרוח ואתעברת רבקה אנתתיה". [- וילך יצחק להר העבודה מקום שעקדו אביו, והפך יצחק בתפילותיו דעתו של הקב"ה ממה שגזר על אשתו, כי עקרה היתה אצלו עשרים ושתים שנים, ותתהפך בעבורו דעתו של הקב"ה ממה שגזר עליה שאף הוא היה עקר ונתרווח ותהר רבקה אשתו].

רבקה הייתה עקרה ואף יצחק היה עקר[א], ובתפילתם הפכו, כביכול, את דעת הקב"ה ממה שגזר, "ואתרווח ואתעברת רבקה אנתתיה". 'הפיכה' זו, שהזכיר התרגום יוב"ע, דרשו חז"ל מהמילה 'ויעתר' שהוא כעתר המהפך את התבואה[ב], אך לא היתה כאן רק הפיכה בדעה, מהגזרה שלא יזכו לבנים להסכמה ורצון שילדו, אלא היה כאן מחמת זה שינוי במציאותה של רבקה. וכך מפורש במדרש: (ב"ר פרשה סג ה): "'כי עקרה היא', רבי יודן בשם רבי לקיש, עיקר מטרין לא הוה לה, וגלף לה הקב"ה עיקר מטרין". לא היה כאן רק חסרון גרידא שלא יכלה ללדת, אלא כל עיקר בית הרחם לא היה לה, והיה צורך בבריאה חדשה עבורה.

מה שמלמדת אותנו כאן התורה זה לימוד לדורות, שגם במצב שמצד הטבע, פשוט לא שייך שיהיו ליצחק ורבקה ילדים. יש חסרון כפול, הוא עקר והיא עקרה ואף אין לה בית רחם, ויצחק ידע שהוא ואשתו עקרים. ועם כל זאת, מה הם עושים? הם מתפללים ומבקשים לפני ה'. ונענים.

מעשי אבות - סימן לבנים.

במשך הדורות ידוע על גדולים וצדיקים שפנו אליהם רבים במצוקתם, וחפצו לזכות לברכתם, בני חיי ומזוני, ותפלתם עשתה פירות ואנשים לאחר שכבר כמעט נואשו מישועה, זכו וראו ניסים. ואף בדור האחרון זכינו להכיר כמה מגדולי ישראל, ששמם נודע בקרב ישראל כפועלי ישועות, ביניהם היה מרן בעל הקהלות יעקב' - הסטייפלר זכרונו לברכה, וכן היה ידוע הצדיק המקובל רבי ישראל אבוחצירא - הבבא סאלי, זכרונו לברכה, שסיפרו עליהם דברים נפלאים שאנשים נוכחו לראות בזכות ברכותיהם ותפלותיהם, ויש גם סיפורי מופת כאלו שהיו ממש נגד הטבע. כמובן אנשים התפעלו: "נס! מופת". רבותי, זה לא מופת! שיהיה ברור, מי שלמד חומש, אמור לדעת שזה כח הטמון בתפלה, וכאשר הופכים את הטבע על ידי תפילה זה לא מופת. כי הקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם.

העולם הזה נברא על פי מה שכתוב בתורה. ובתורה כתוב שיצחק ורבקה עקרים; עיקר מטרין לא היה לה, 'והפך יצחק בצלותיה דעתיה דקוב"ה ממה דגזר על אנתתיה, ארום עקרא הות גביה עשרין ותרתין שנין, ואתהפיך בגיניה דעתיה דקוב"ה ממה דגזר עליה'. הרי שבכח תפלתו הפך דעתו של הקב"ה, ותפלתו עשתה פירות - "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה'". וזהו שכתב רש"י: "ויעתר - הרבה והפציר בתפילה. ויעתר לו - נתפצר ונתפייס ונתפתה לו".

א. ביבמות סד. דרשו כן מהכתוב 'לנוכח אשתו', שאף הוא היה עקר כמוה. ובעל הטורים כתב שהדבר רמוז בכתיב שבפסוק 'כי עקרה היא' - 'כִּי עֲקָרָה הִוא'. לומר לך כי אף הוא היה עקר.

ב. ראה סוכה יד. וברש"י (שם ד"ה למה). וכן דרש ר"ל במדרש (ב"ר סג ה).

זה לא מופת. שינוי טבע, זה כן. אבל כך הקב"ה ברא את העולם לפי התורה, והעולם משועבד לתורה. וזה כתוב בתורה, שכאשר בן אדם מתפלל אז בכח התפלה יש וגם הטבע משתנה. בדרך הזו כבר דרכו אבותינו, אברהם ויצחק, אז זה כבר לא מופת. וממילא זו הדרך גם בשבילנו.

האדם מאמין לרופא, כאשר בזמן מחלה קשה, ה"י, הוא אומר שיש סיכויי החלמה. וזה בתוך הטבע. אולם תפלה ודאי צריכה לעזור. ובפרט כשאין זה בגדר של עקר ועקרה, שצריכים שינוי מהטבע, ודאי יש להאמין שה' יכול לרפאות.

וזה יסוד חשוב מאוד, שלמדנו מאבותינו בכח התפילה, שבזמן שבלתי אפשרי ואין דרך ואין אפשרות וזה נגד הטבע, התפלה תוכל לשנות את המציאות. בדרך כלל אין לנו נסיונות כאלו גדולים, ברוך ה' - לא יודע אם היינו מתגברים על נסיונות של ממש נגד הטבע - וממילא אין לנו צורך בשידוד מערכות הטבע.

ובכל זאת, בעת קושי רבים מתייאשים, למה אתה מתייאש? וכי לא למדת חומש? היסוד הראשון של תפילה, זה לדעת את כחה של תפילה.

אבן, אין אנחנו בדרגת האבות הקדושים, אך ודאי שמאתנו מצפים לכל הפחות תפלה השייכת ומתאימה לבן דורנו.

תבקש - תקבל

על שני ענינים בתפלה, נשתדל להרחיב בדברינו: תפילה לצורך הדיוט, ותפילה לצורך גבוה. נקדים תחילה בבירור מהותה של 'תפילה לצורך הדיוט'.

יכול אדם לקבל מה שרוצה. מי שלא קיבל, הרי זה בגלל שלא ביקש או שלא ביקש כראוי. פעמים רבות כשאב או אם רוצים ללמד את הבן הנהגת דרך ארץ, כשהוא דורש "אמא, תני לי את זה", תאמר לו אמו: "תגיד בבקשה". תבקש יפה, תקבל.

ואם יסרב ולא ירצה לבקש יפה. אינו רוצה לומר 'בבקשה'. אז אכן לא יקבל!

מי הפסיד? הילד הפסיד. הוא הפסיד את מה שרצה לקבל. אבל האמא הפסידה יותר! היא הפסידה את רצונה, כי היא רוצה שיהיה לילד. והיא הפסידה שהבן לא מתנהג יפה. וזה כואב לה.

וכאשר הוא אומר "בבקשה, אמא", היא תתן לו. מדוע? הלא לפני רגע היא לא רצתה לתת לו, ועכשיו היא כן רוצה לתת? אלא היא רוצה לתנך אותו לבקש. גם הקב"ה רוצה לתת לנו הכל, להשפיע, אבל הוא רוצה שנבקש. "קרוב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת". כשאדם קורא לה' באמת, הקב"ה עונה לו. זה היסוד של **תפילה לצורך הדיוט**.

יודע הילד שאין כמעט דבר שהוא לא יכול לקבל ע"י בכייתו, זה יכול להיות צעצועים, משחקים, ממתקים וכל מה שרוצה. רק שיבקש יפה. השאלה היא רק כמה זמן הוא צריך לבכות ולהתחנן [כשהאבא לא בבית].

אבינו שבשמים, אף הוא רוצה לתת לבניו שפע, אך חפץ הוא שיבקשו. ולפעמים לא די בתפלה אחת, אלא יש צורך בריבוי בקשות.

'תפלה לעני', שני ענינים ישיג העני בתפלתו [וכל אחד נחשב בבחינת 'עני' ביחס למחסור שיחסר לו]: א. הוא ישיג את מה שהוא רוצה וצריך. כאשר יבקש כראוי - יקבל. ב. הוא יקבל חיזוק באמונה בהקב"ה. כיון שהוא יודע ומבין שזו הכתובת היחידה שתוכל למלאות בקשתו, ומתחנן בפניו יתברך, יודע הוא שהכל מאת ה'. כל פעם שאדם מבקש מהקב"ה, הרי הוא עולה ומתחזק באמונה, שמראה שיודע שהכל ממנו יתברך ויתעלה. וזה חביב אצל הקב"ה עד מאד. וכדברי הרמב"ן (סוף פרשת בא): "כוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו. וכוונת רוממות הקול בתפלות וכו' ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו - בריותיך אנחנו".

'ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי'

החלק השני בתפלה, זה **תפלה לצורך גבוה**.

יצחק מבקש מעשו 'ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי' (כז ד). כך כביכול הקב"ה מבקש מאת בניו 'הביאו לי מטעמים כאשר אהבתי'. וכי יודעים אנו מה ה' אוהב? כן, תפלה! הקב"ה עשה שיהיו האבות עקרים כי **מתאוה** הוא לתפלתם (יבמות סד.). וכך בכל דור ודור, הקב"ה מביא את האדם לידי מצבים בבחינת 'עקר', ב'בני חיי ומזוני', אם

זה בבנים, בבריאות, בפרנסה, בשידוכים, מחסומים שניצבים בפני האדם, וכל זה למה? מפני שרוצה שנתפלל. וכך מבואר בילקוט (תהלים קטז - רמז תתעד): "א"ל הקב"ה אתם אוהבים אותי ואני אוהב אתכם, שנאמר 'כי מאהבת ה' אתכם', וכתיב 'ואהבך וברכך והרבך'. והקב"ה **מתאוה לתפלתן של ישראל**, שנאמר 'השמיעיני את קולך'". וכאמור, תפלה בדברים אלו יש בהם חיזוק באמונה שהמפתח לכל הדברים הללו הוא בידי בורא העולם, ועל כן אנו פונים אליו.

'בעבור תברכך נפשי' (שם), 'וַאֲבָרֲכָה' (כז ז). יצחק מבקש מטעמים ואומר שתמורת זה יברך את המביא לו.

ה'מטעמים' שאנו יכולים להביא להקב"ה - תפלה, יכולה להיות בעבור שנזכה לברכה ממנו יתברך, בגלל שאנחנו צריכים, כי אנו זקוקים לישועה ובדומה. זוהי 'תפלה לעני', צורך הדיוט. אך מעלה יתירה מזו היא הבאת 'מטעמים', פשוט, בשביל ה' מאהבתנו אליו, נביא לו את אשר מתאוה ואוהב - תפלה. זוהי **תפלה לצורך גבוה**.

ואגלה לכם סוד, אמנם דבר פשוט, אך לא רבים יודעים אותו. התפלה היא כאמור, או כי חסר לנו, וה' עשה כן כי חפץ שנפנה אליו יתברך. או כי אנו חפצים להביא לו מטעמים. אם אדם ינצל כח זה השני של תפלה, להביא מטעמים לה', לא בגלל שהוא מצפה לברכה, ממילא לא יחסר לאותו אדם כלום, כי החסרון בצרכי האדם הוא כי הקב"ה מתאוה שתתפללי[ג]. ולכן מכריח להתפלל. שתבקש עזרה. אבל מי שיודע להתפלל בלי זה; חפץ הוא בכך כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, אין צורך שיחסר לו. והבדל גדול יש בין אם מתפלל בגלל שחסר לו, ודאי ה' חפץ בזה, אך בכל זאת זה לעצמו, לבין אם מתפלל לצורך גבוה, בשביל כבודו ית', 'מטעמים', נחת רוח לה'.

יש בכמה סידורים ומחזורים נוסח הנאמר בתחילת התפלה: "מִי אָנֹכִי שֶׁאֶזְכֶּה לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא". כן, תוכל גם אתה לזכות להתפלל, כל אחד מסוגל להביא להקב"ה מתנה שלש פעמים ביום, מלבד שאר הברכות שמברך במהלך היום. וזה כאשר הוא משקיע בתפלה למען הביא נחת רוח להקב"ה, בלא שהיה צורך להכריחו להתפלל, ואז גם לא יחסר לו כל טוב.

וזה 'סוד' כי אנו לא יודעים זאת מספיק.

'ויבז עשו את הבכורה' (כה לד). עשו ביזה עבודתו של מקום. כמה צריכים אנו להזהר שלא ייכתב עלינו 'פלוני ביזה את התפלה'! אנו לומדים תורה המביאה קרבה לה', ואם אין אנו מתקרבים חלילה - זה ביזוי, כי התורה צריכה לקרב אותנו להקב"ה.

כמדומה שהדבר שטעון תיקון רב גם בין לומדים מופלגים, הוא, החיזוק בתפלה. לפעמים חודרת הרגשה בלב, שבאים להתפלל רק כדי לסיים ושנוכל כבר ללכת לצרכנו ועסקנו.

'גִּיל יָגִיל אֲבִי צַדִּיק'

תפלה מועילה לא רק לזכות לבן, שיוולד, כמו בפרשה. אלא גם שהבן יהיה צדיק.

המדרש (ב"ר פרשה סג א) מתאר את השמחה העצומה שיש בלידת בן צדיק, ומה רבה היא הגילה, הן לאביו מולידו והן לאביו שבשמים כשהוא יגע בתורה: 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם'. 'גִּיל יָגִיל אֲבִי צַדִּיק, וְיוֹלֵד חָכָם יִשְׂמַח בּוֹ' (משלי כג כד). גילה אחר גילה בזמן שהצדיק נולד. וכו'. מניין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה? תלמוד לומר 'ישמח לבי גם אני', גילה אחר גילה, בזמן שהוא צדיק בן צדיק, 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם'".

לעומת זאת, כבר נודע, לצערנו, שגם בבתים טובים ונפלאים, שומעים רח"ל על הכאב הנורא שיש כאשר בן או בת ירדו חלילה מהדרך, ויצאו לתרבות רעה. היסורים של ההורים הם גדולים ביותר. ואף יותר מיסורי המחלה הידועה. כי אלו הינם יסורי גוף, ובבוא העת יגיע האדם אל הנחלה ואל המנוחה. יגיע לעולם הבא צרוף ומזוכך, אך לא כן, מי שחלילה בנו ירד מהדרך, רח"ל. וכדברי רבי יוחנן שאמר משום רבי שמעון בן יוחי 'קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג' (ברכות ז).

התפקיד והנסיון בימינו שיהיה 'יגיל אבי צדיק'. בעבר זה היה קל יותר, לא כיום שיש הרבה נסיונות וקשיים, ברחוב ובבית פנימה. לא כל אחד יודע לחנך ולהדריך. העצה לכך אם כן, כיום, יותר מתמיד, היא - תפלה.

'הקול קול יעקב'

החתם סופר אומר דבר נורא ואיום: 'בן סורר ומורה' הדוגמא השלילית ביותר, תוצאה של חינוך קלוקל, או אי חינוך בכלל, ובכל זאת, מהי הנקודה, מהו השורש, שנוכל להצביע עליו ולומר: הנה זה הגורם!

ג. כן הוא בדרך כלל, ואבן יש לפעמים שזה מחמת עוונותיו של האדם.

החתם סופר מאיר את עיננו ומבאר שמקרא מלא דיבר הכתוב, התורה בדבריה רמזה את הסיבה, והיא: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, איננו שומע בקול אביו ובקול אמו" (דברים כא יח). משום שאין הוא שומע את קול אביו ואת קול אמו. דהיינו קול אביו בשעת לימוד התורה, את קולו המתנגן בשעת לימוד הגמרא. כי גם בבית על האב לקבוע זמן ללימוד, כך הבן רואה דוגמא חיה של אהבת התורה [אין לילד אלא מה שעיניו רואות, יש ובבית הוא רואה את אביו רק עם עיתון או מי יודע מה. ואת עמלו ושקידתו במקום תלמודו הקבוע או בכולל הוא לא רואה]. ו'קול אמו', את קול בכייתה בשעה שהיא עומדת לפני בורא העולם ושופכת תחינה, בתפילת שמונה עשרה, באמירת תהלים, בשעת הדלקת נרות שבת וחג, בזמן שנפתחים השערים – שערי תפלה ודמעה. כי כל קול כזה, בכחו לחדור עמוק עמוק לתוככי לבו של הילד, ומותיר בו רושם עז, אשר בכחו לעצב את דמותו של הילד.

וילד שלא שמע קולות אלו בביתו, לא קול אביו ולא קול אמו, חסר לו דבר בסיסי בחינוכו, ובהעדר חינוך זה, הרי מכאן ועד להיות 'בן סורר ומורה' הדרך קצרה. דברים אלו, דברי החתם סופר, חייבים לעמוד לנגד עיננו תמיד.

שמעתי מהמשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה, מה רבה היתה השפעת החינוך והתפלה שראה בילדותו אצל הוריו. כידוע, היו לו נסיונות בדרך צמיחתו, הוא לא נולד כאן בארץ. אך תפלת אמו היא שעמדה לו. וכך אמר: "אם יש בי משהו היום, הרי זה בזכות דמעותיה של אמא, הן הן ששמרו עלי שלא אסטה מדרך התורה. שמעתיה מתפללת ואומרת: 'רבונו של עולם, אנא שמור והצל את בני יקירי, את שלמה'לה שלי. והיו דמעותיה מתגלגלות על לחיה. שאלתיה: אמא, וכי עד כדי כך הינך חוששת לי? והשיבה במתק לשונה: 'בני, מחמד לבי, אינך יודע התהפוכות העלולות להווצר בעולם ומה הם הנסיונות שעומדים בפני האדם". ואכן, היא צדקה, כשעברו עלי ועל העולם כולו מהמורות וקשיים, שתי מלחמות העולם, ההשכלה, ועוד. וזכויותיה של אמא עם דמעותיה, הן שהגינו ושמרו עלי לבל אמעד בדרכי, ושאהיה שומר תורה ומצוות".

אכשר דרא, זכה דורנו ונהיינו למדנים, מחמירים, וזה נפלא, אבל שכחנו לבכות. רוממות הקול בתפלה. אם זכינו – הקול הוא קולו של יעקב, והיינו קול תפלה ולימוד, אך כשחסר ב'קול יעקב', לא יודעים להתפלל, לבכות ולהתחנן כראוי לפני בורא העולם, חלילה מגיע – 'הידים ידי עשיו', ידי עשו וישמעאל. ולפעמים נהיה חלילה יותר גרוע, כשידי יהודי נהפכו לידי עשיו.

'לנוכח אשתו'

מלבד הכח הטמון בתפלה, בתפלה של כל אחד, יש כח מיוחד בתפלת נשים, בהשתפכות הנפש שלהן. יגלה הבעל לרעייתו את כח התפלה שלה. כן, הנשים קיבלו כח מיוחד, 'ויצא יצחק לשוח', חז"ל (ברכות כו:) דרשו ש'שיחה' זו היא תפילה, דורשי רשומות אמרו לפי זה שמה שנשים קיבלו תשעה קבין של שיחה (קדושין מט:) זו תפלה. הן יודעות לשפוך את הלב. שינצלו את זה. יש להגיד להן, בידיעה שכל תפלה וכל בכי מועילה. שערי דמעות לא ננעלו.

זכורני בעבר שכל אחת היתה בוכה בזמן הדלקת נרות בערב שבת. מה קרה כיום? נשי דידן הלבו לסמינרים, יודעות הן את פירוש הרמב"ן ואת מאמרי הרב דסלר, אך לא יודעות לבכות.

זכיתי לראות אמהות וסבתות שלא ידעו רמב"ן אך ידעו לבכות. ודבר זה, הנני מוכן לומר בוודאות, שתפלה בדמעות חשוב ומועיל להן יותר מידיעת הרמב"ן. הבכי יביא בנים יותר טובים, יותר מידיעת ספר הכוזרי וכדומה. ורחמנא ליבא בעי.

עבודה שבלב

אכן, לא קלה היא העבודה שבלב, זו תפלה. להרגיש שאנו עומדים לפני המלך ולהסיר את המחשבות הרודפות אותנו בשעה שאנו עומדים להתפלל, אך עלינו לדעת שהמאמץ וההשקעה לכוון בתפלת מנחה או ערבית אחת, כתיקונה, מביאה נחת רוח עצומה לפניו יתברך. אנו משקיעים מאמץ בקניית אתרוגים נשקיע מאמץ גם לפני בואנו לעמוד בתפלה.

דברנו על תפלה צורך הדיוט, פשוט תבקש מה' על דברים שחסרים לך, ה' מחסיר ממך דברים לצורך זה שתתפלל. אך אם תתפלל להביא מטעמים – לצורך גבוה, ממילא לא יצטרכו שאר הדברים.

רבי חיים ויטאל מביא בשם רבו האריז"ל שבעקבתא דמשיחא, עיקר קושי העבודה יהיה בתפלה. לא פלא א"כ שהקדוש מחברו – חרב יותר. כי יצר הרע יודע את זה וגורם לבלבולים בתפלה.

יתן השי"ת שנזכה להביא לו מטעמים כאשר אהב.